

A recesszió hatása a transzferárarázásra

Az amerikai jelzálogpiaci válság globális recesszióvá fejlődése jelentős kihívásokat tartogat a transzferárarázással foglalkozó szakemberek számára. A multinacionális vállalatcsoportok hitelszűkülésre és globális keresletcsökkenésre adott válasza, és az ezek hatásait tompítani hivatott kormányzati beavatkozások, együttesen olyan turbulens környezetet teremtenek, melyben a túlélés a gyorsan meghozott, napi döntések sikerességén múlik. A vállalati működés legrövidebb távon változtatható tényezője az eladási ár, ami ettől a vállalati alkalmazkodás egyik kulcsdimenziójává válik. Felmerül azonban a kérdés, hogy miképpen bizonyítható az alkalmazott ár szokásos piaci volta azokban az esetekben, amikor az árváltozást nem konkrét – és bizonyítható – piaci információkra alapozták, hanem a környezet gyors változása, vagy a társaság ilyen irányú várakozása kényszerítette ki.

Ebben, a napról napra változó környezetben a szokásos piaci ár meghatározásához olyan – az OECD irányelvekre támaszkodó – új technikák kialakítása szükséges, amelyek alkalmassá teszik a hagyományos és egyéb módszereket a megnövekedett kockázati szint kezelésére.

A kockázatkezelés területe – funkcionális analízis

Az OECD olyan transzferár dokumentáció készítését javasolja, amely segít a szokásos piaci ár meghatározásában és ellenőrzésében. A dokumentáció négy nagy tartalmi egységre bontható:

- a felek bemutatása,
- az ügylet piacának bemutatása és elemzése,
- a megvalósult ügylet bemutatása és mélyreható elemzése (funkcionális analízis),
- az ügylet szokásos piaci árának meghatározása.

A fenti négy egység közül legközvetlenebbül piac elemzését és a funkcionális analízist érinti a recesszió. Ez utóbbiban – amelynek elsődleges célja az ügyletek összehasonlíthatóságának vizsgálata és alátámasztása – olyan tényezők kerülnek bemutatásra, mint

„...a költségek, az árak vagy a készletek változásának kockázata, a kutatás-fejlesztés sikerének vagy kudarcának kockázata, a pénzügyi kockázatok, ideértve az árfolyam- és kamatláb változások kockázatát, a hitelezési feltételekben rejlő kockázatok, a

gyártói felelősség kockázata, az eszközök vagy létesítmények tulajdonjogához kapcsolódó üzleti kockázat.”¹

A gazdasági válság hatására e területek mindegyikén jelentősen növekszik a bizonytalanság, valamint eddig gyakorlati okokból figyelmen kívül hagyott, új kockázatok válnak relevánssá. Az utóbbi évek, évtizedek gyors fejlődése közepette a kockázatelemzés minden területén – így a banki gyakorlatban is – evidenciaként kezelték, hogy a multinacionális vállalatcsoportok magyarországi tagjai a szervezeti kapcsolataik és tulajdonosi körük révén, átlagon aluli kockázatot hordoznak. A recesszió beköszönésével mindez megváltozott. Ma már könnyen elképzelhető, hogy egy nagynevű vállalat pénzügyi nehézségei miatt valamely tagját nem menti meg a felszámolástól. Nem tekinthetünk ezért el az ügyletben résztvevő felek fizetőképességének és a piaci kilátásaikban rejlő kockázatainak a korábbiaknál mélyrehatóbb elemzésétől.

Az adatbázisok használhatósága

A hazai és nemzetközi gazdasági helyzet hirtelen változása elengedhetlenné teszi néhány, a tanácsadók által eddig rutinszerűen alkalmazott módszer felülvizsgálatát.

A költség és jövedelem, valamint a viszonteladási árak módszeréhez használt adatbázisok (AMADEUS, DATAX) természetükből fakadóan korábbi időszakok adatait feldolgozva adják meg a különféle jövedelmezőségi mutatókat, amelyeket a tanácsadók előszeretettel tekintettek elvárható jövedelmezőségnek. A kiegyensúlyozott gazdasági növekedés időszakában, ahol a vállalatok hosszú távú stratégiájuk megvalósításán fáradoznak, az adatok avulása nem jelentős, így használatuk sem jelent túlzott kockázatot. 2008. októberétől azonban az adatbázisokból nyerhető adatok már nem vetíthetők ki közvetlenül a jövőre, így elkerülhetetlen a funkcionális- és piacelemzéshez igazodó korrekciók elvégzése.

A páneurópai adatbázisok esetében szintén problémát okozhat annak a gyakorlatnak a fenntartása, amely a magyarországi vállalkozások elvárt jövedelmezőségét a hasonló tevékenységű európai vállalatok mutatóinak figyelembe vételével határozza meg. Mert míg Európában a recesszió hatásainak csökkentésére adott kormányzati válaszok többsége a kereslet fenntartását szolgálja, addig Magyarország az államháztartás stabilitásának elérését tűzte ki célul. A gazdaságpolitika ilyen jelentős eltéréseiből fakadó különbségek várhatóan komoly eltérést okoznak a nemzetközi szinterről kiválogatott vállalatok, és a hazai társaságok iparági átlagai vonatkozásában.

¹ OECD irányelvek 5.24

Veszteséges ügyletek kérdése

A lassú, kiszámítható árváltozások, amelyeket a piac normális hullámzása okoz, a transzferárazásban nem jelentenek gondot, mivel a vállalatoktól elvárható, hogy a mindenkori piaci körülmények (kockázatok) mellett is profitot termeljenek. A napjainkban beérő világválság azonban olyan egyedi helyzetet teremt, amelyhez alkalmazkodni – főleg egy nagy szervezet tagjaként – különösen nehéz.

Sok magyarországi leányvállalat a külföldön gyártott termékek hazai disztribúcióját látja el. Ezek a társaságok beszerzési áraik piaci voltát a legtöbb esetben viszonteladási árak módszerével bizonyítják, ami a továbbértékesítési árak hirtelen csökkenése esetén a piaci árnál magasabbnak mutatja a beszerzési árat. A fogyasztás csökkenése miatt nem csak a kereskedők, de a termelő vállalatok is veszteségeket szenvedhetnek el. A gyártási kapacitások fenntartása, a korábban magas költséggel legyártott készletek értékesítése olyan veszteségeket okozhatnak, amelyek kiszámítható piaci helyzetben nem, vagy nem ekkora mértékben következtek volna be. Ilyen helyzetben tehát a leggyakrabban alkalmazott költség és jövedelem módszer is félrevezető eredményt adhat. E két, elvárt jövedelmezőséget figyelembe vevő módszer kiváltására az összehasonlíto árak módszere ugyan alkalmas lenne, mégis, összehasonlítható termékek és nyilvános adatok hiányában ennek használatára csak a legritkább esetekben van mód.

Nem csak a rövidtávon érvényesülő árváltozás, de a vállalatcsoport stratégiája is hatással lehet az alkalmazott árakra. Már most, a reálgazdasági válság elején látható tendencia, hogy a jobb anyagi háttérrel rendelkező társaságok engedményekkel igyekeznek piaci részesedésüket növelni. Habár ez a technika rövidtávon jelentős veszteségeket okozhat, későbbi megtérülésére egyértelműen lehet számítani. Az OECD irányelvek elismerik ugyan a piacszerzés érdekében elszenvedett veszteségeket, ám az ezek későbbi megtérülésére vonatkozó várakozásokat alá kell tudni támasztani. A hazai tanácsadói gyakorlatban az erre vonatkozó bizonyítási metodika még kiforratlan, így alkalmazása kockázatot jelenthet.

Végül, fontos észlelnünk, hogy nem csak a csoporton belül megváltozott árak okozhatják a szokásos piaci ártól való eltérést, de a megváltozott piaci helyzetben a változatlanul alkalmazott árak is vezethetnek az országok közötti jövedelemátcsoportosításhoz. Lényeges ezért annak vizsgálata, hogy a piac – és a versenytársak helyzetének – alakulása hogyan hat helyettesítő termékeink áraira.

A recesszió előtt meghatározott ár alkalmazásának kérdései

A gazdasági élet mindennapjaiban sokszor találkozunk olyan szerződéses konstrukcióval, amelynek keretében a felek egy hosszabb időszakra – jellemzően egy évre – előre megállapodnak az alkalmazott

árakról. Olyan piaci sokkok esetében, mint amelyet a jelenlegi recesszió is hozott, a kapcsolt felek jellemzően felülvizsgálják az árat és közös megegyezéssel módosítják azt. Ez a gyakorlat azonban nem minden esetben tekinthető piacinak. A független felek között hasonló feltételekkel megkötött szerződések a legkritikább esetekben kerülnek közös megegyezéssel módosításra, mivel ezekben az egyik fél ellenérdekelt. Érdemes tehát elgondolkodni a kérdésen, hogy a közös megegyezéssel piaci szintre módosított ár piaci árnak minősülhet-e.

A „piaci árra” vonatkozó várakozások

Tekintettel a korábban bemutatott, az ellenőrzött ügyletekre is vonatkozó általános kockázatnövekedés árfelhajtó-, valamint a világ szinte minden országára jellemző általános keresletcsökkenés árleszorító hatására, az egyes termékekre – szolgáltatásokra – vonatkozó, eddig évek óta nagyjából azonos terjedelmű ártartomány bővülésére lehet számítani. A terjedelmesebb „arm’s length” tartományon belül a nagyobb mélységben elvégzett funkcionális analízis adhat lehetőséget a szokásos piaci ár pontosabb kijelölésére, így a nyilvántartás keretein belül elvégzett speciális elemzések felértékelődnek.

A recesszió hatása az APA-ra

A szokásos piaci ár adóhatósági megállapítását (APA) választó vállalkozásokra is jelentős hatással lehet a recesszió. Azon társaságok, amelyek mára adóhatósági határozattal rendelkeznek valamely ellenőrzött ügyletük szokásos piaci áráról (vagy ennek meghatározási módszeréről), a gyökeresen megváltozott piaci körülmények miatt ezt a biztonságot könnyen elveszíthetik. Az adózás rendjéről szóló törvény (továbbiakban: Art.) kimondja, hogy az adóhatósági határozat az adóhatóságot nem köti, ha a szokásos piaci ár meghatározásához alapul vett tények, körülmények jelentősen változnak, és a határozatban foglalt tényállástól olyan módon térnek el, ami a szokásos piaci ár megbízhatóságát kétségessé teszi.² Nem köti továbbá abban az esetben, ha a szokásos piaci ár meghatározásakor megállapított kritikus feltételek nem teljesülnek és az eljárásban résztvevő kapcsolt vállalkozások a határozat módosítását nem kezdeményezték.³ Mindez azt jelenti, hogy a piaci körülményekben beálló jelentős változás a korábbi határozatot érvénytelenné teheti, ezzel növelve egyes társaságok adókockázatát.

A korábban kiadott határozatok módosítására ugyan van lehetőség, ám ennek eljárási szabályai (és díjai) pontosan megegyeznek az APA-ra vonatkozó első kérelem benyújtásának szabályaival.

² Art. 132/A.§ (13) c)

³ Art. 132/A.§ (13) e)

A pénzügyi válság hatásainak reálgazdasági begyűrűzése nem csak azokat sújtja, akik a szokásos piaci ár meghatározásával összefüggő határozatot már kézhez kapták, hanem azoknak is kellemetlenséget okoz, akiknél az időigényes eljárás éppen folyamatban van. Az Art. kimondja, hogy amennyiben az ügy szempontjából jelentős olyan új tény merül fel, kritikus feltételek módosulnak, illetve a szokásos piaci ár megbízhatóságának szempontjából jelentőséggel bíró, a határozathozatal alapjául szolgáló olyan körülmények lényeges mértékben megváltoznak, amelyek a szokásos piaci ár megállapítására érdemben kihatnak, az elintézési határidő az ennek az alapjául szolgáló tény bekövetkeztének időpontjában megszakad és újból kezdődik.⁴ Habár a törvényalkotó garantálja az adózó jogainak védelmét az eljárási idő alatt, mégis veszteségeket okozhat az elhúzódó határidők okozta bizonytalanság.

A szakértők által most másfél évesre becsült recessziós időszak nem csak beköszöntekor okoz kellemetlenséget, de a növekedési pályára való visszatérés is problémákat hozhat. A konkrét piaci ár meghatározása helyett e változékony környezetben célszerű minden esetben az árképzés módjának meghatározására fektetni a hangsúlyt. A kritikus feltételrendszert pedig olyan rugalmasra kell kialakítani, hogy az e nagy változások közepette is képes legyen szolgálni az adózók érdekeit.

Az adóhatóság felelőssége

E viharos időszakban rendkívül nagy felelősség hárul az adóhatóság revizoraira. Most különösen fontos az OECD adózókat védő iránymutatásainak betartása. Nem szabad azt feltételezni, hogy az eddig kialakult árképzési gyakorlatok felborulása adózási okokra vezethető vissza, hanem mindenképpen keresni kell az árváltozások – és esetlegesen elszenvedett veszteségek – mögött meghúzódó piaci indokokat. A recesszió – és az esetlegesen bekövetkező depresszió – időtartama alatt a veszteséget termelő vállalkozásokban nem az adóelkerülésre hajlamos ellenfelet kell látni, hanem egy olyan szervezetet, amely most a munkahelyek megtartásával, a növekedés újraindulása után pedig további adófizetéssel segíti hazánkat közös céljaink megvalósításában.

- 2009. március 13. -

Kerényi Máté Fülöp
KOLCHIS Kft.

⁴ Art. 132/B.§ (5)